

**ПРИЧИНИ ПОРУШЕНЬ
ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ
ДІТЕЙ**

ПЛАН

1. Систематизація причин порушень розвитку.
2. Причини порушень розвитку ендегенного походження.
3. Причини порушень розвитку екзогенного походження.
4. Причини набутих порушень розвитку.
5. Погляд зарубіжних дослідників на етіологію порушень розвитку

В основі порушень розвитку
лежать ураження нервової
системи або окремих
аналізаторів. Залежно від
впливу патогенних факторів
причини порушень розвитку
поділяють на дві групи:
*зовнішні (екзогенні) і внутрішні
(ендогенні).*

У кожній групі встановлено перелік захворювань, а також факторів ризику, що призводять до різних порушень і відхилень у розвитку дітей.

Зарубіжні дослідники вважають, що необхідно розглядати біологічні, психологічні та соціальні впливи в їх взаємозв'язку.

1. Систематизація причин порушень розвитку

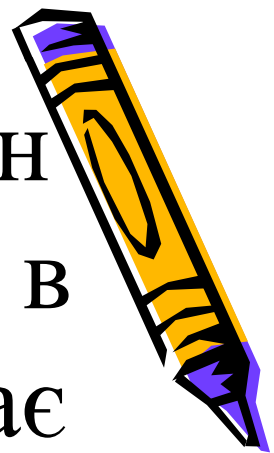
Виявлення причин, що викликають відхилення у розвитку, необхідно для наукового обґрунтування психолого-педагогічних і медичних заходів, спрямованих на діагностику, корекцію, відновлення і компенсацію порушених функцій.

Під причиною порушень у розвитку розуміють вплив на організм зовнішнього та / або внутрішнього чинника, які визначають специфіку ураження або порушення психомоторних функцій.

Вивчення *етиології* або причин розвитку порушень розвитку в дитячому віці передбачає вивчення того, як біологічні, психологічні та соціальні процеси взаємодіють, що саме призводить до результатів, які спостерігаємо у поведінці дітей через якийсь час.

За біологічними, соціальними, психологічними та педагогічними аспектами причини порушень можуть бути різноманітні. Порушення виникають в результаті дії спадкових факторів, а також у період внутрішньоутробного (пренатального) або післяпологового розвитку (постнатального).

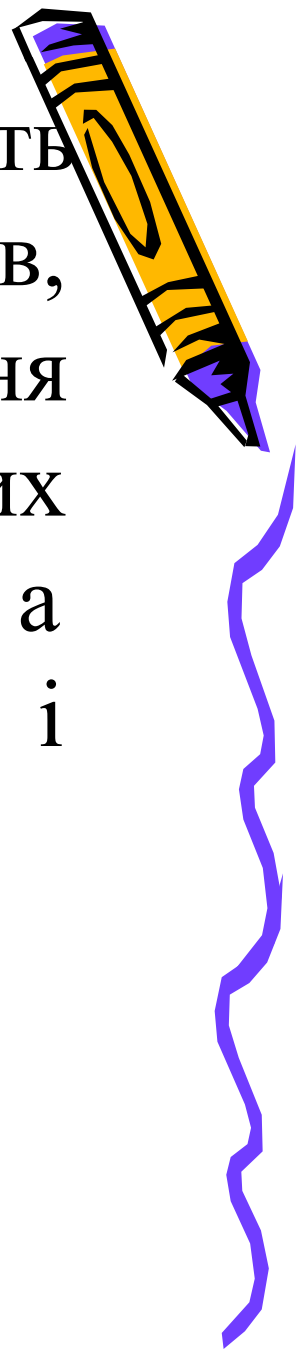
В даний час більша частина причин встановлена, в тій чи іншій мірі вивчена і відображена в спеціальній літературі. Але до цих пір немає єдиної думки, на якому етапі розвитку індивіда і які причини (або їх групи) домінують.

Наприклад, існують суперечливі дані про причини порушення інтелекту: одні дослідники 90% випадків цих порушень приписують пренатальному, 3% - перинатальному і 7% постнатальному періоду, а інші автори на всі ці періоди відводять пропорційно по 1/3 випадків.

Відмінності у виділенні причин можуть залежати від економічних умов, культури та традицій, рівня медичного обслуговування та інших умов конкретної країни або регіону, а також від розвитку науки і суспільства в цілому.

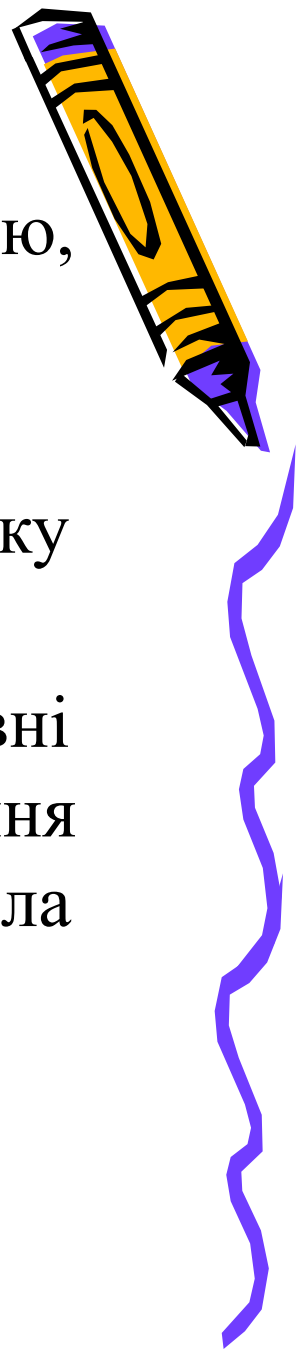

Так, розвиток спеціальної психології дозволив виділити фактори ризику та фактори життєздатності, що впливають на розвиток дітей. Справді, чому одні й ті ж шкідливі впливи в однієї дитини привели до важких порушень, а в іншого - ні? Пошук відповіді на це питання привів до виділення факторів ризику та факторів життєздатності.

Фактори ризику - це умови, які передують негативному результату і підвищують ймовірність настання цього результату. Багато з факторів сьогодні значно відрізняються від тих, з якими люди стикалися ще в минулому столітті.

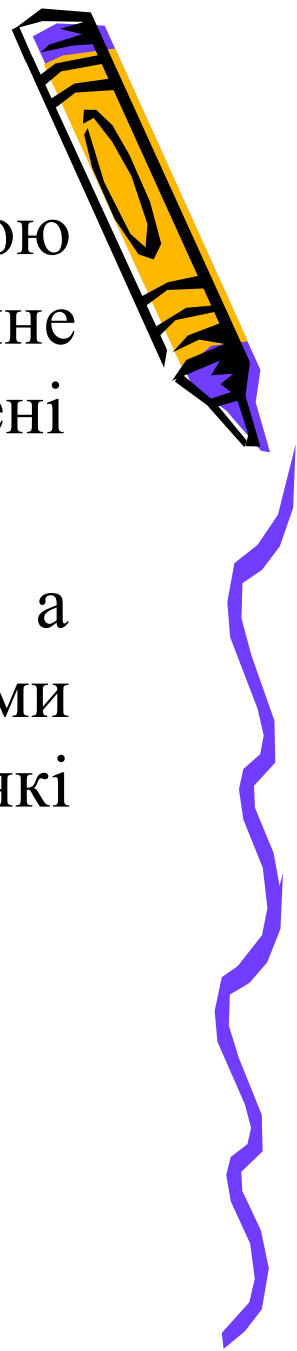

До нових несприятливих умов відносяться

- захворювання, пов'язані з ВІЛ інфекцією, наркоманією,
- проблеми адаптації дітей із сімей іммігрантів,
- неадекватний догляд за дитиною з боку незаможних батьків, бездомність та ін.
- Навіть прогрес в медицині може мати негативні наслідки: підвищення ймовірності виживання недоношеного плоду сприяє збільшенню числа дітей із труднощами в поведінці та навчанні.

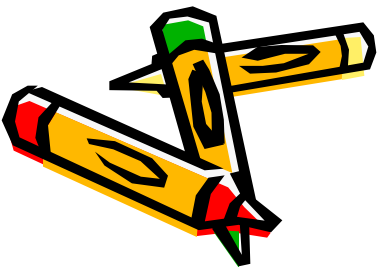

До факторів ризику сьогодні відносять

- бідність (нижчий дохід сім'ї тягне за собою низький рівень освіти, недостатнє медичне обслуговування, погане харчування, обмежені можливості в залученні до культури) та
- інші негативні соціально-економічні умови, а також насильство, зневагу життєвими потребами дитини, з якими стикаються багато дітей і які впливають на їх психічне здоров'я.

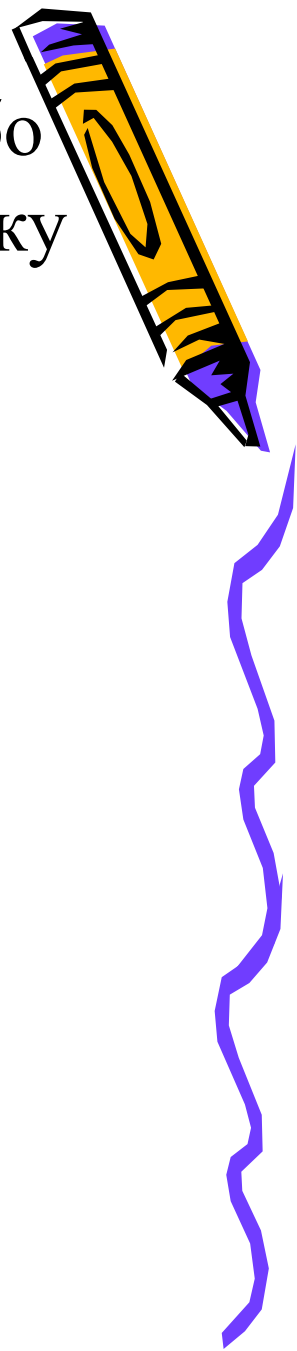
Фактори життєздатності - це умови, які підвищують здатність людини уникати негативних результатів незважаючи на об'єктивну схильність до формування порушення.

Поняття факторів життєздатності пов'язане з постійно мінливими захисними факторами, що мають відношення як до самої дитини (наприклад його темперамент), так і до його оточення (наприклад турботливі батьки, бабусі і дідусі), а також взаємодії дитини та оточення.

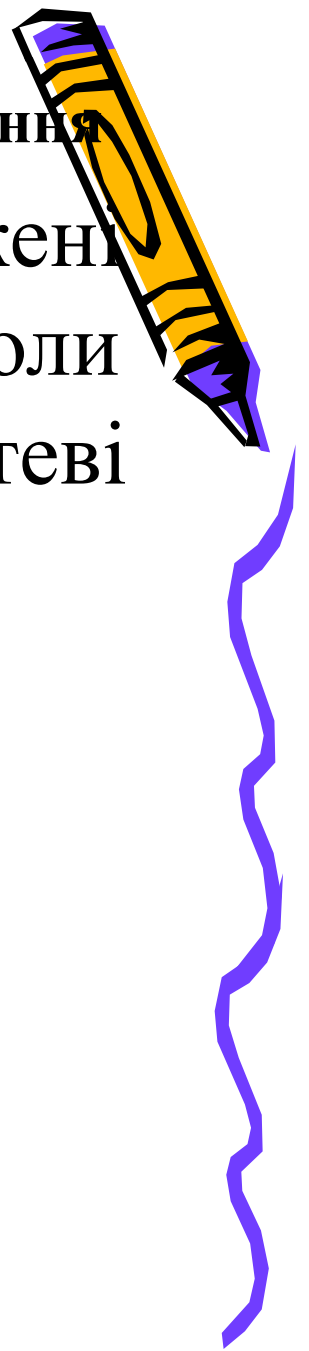

Захисні фактори - це особистісні або ситуативні умови, які зменшують небезпеку розвитку у дитини розладів.

У основі найпоширенішої класифікації причин порушень у розвитку лежить поділ їх на дві групи в залежності від часу і середовища впливу. Виділяють причини внутрішнього походження (*ендогенні*) і зовнішнього походження (*екзогенні*).

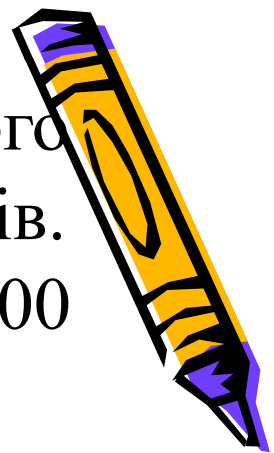

2. Причини порушення розвитку ендогенного походження

У цю групу причин входять всі вроджені порушення, у тому числі спадкові, коли негативні фактори діють на статеві клітини. У цьому випадку виділяють

- хромосомні і
- генетичні порушення.

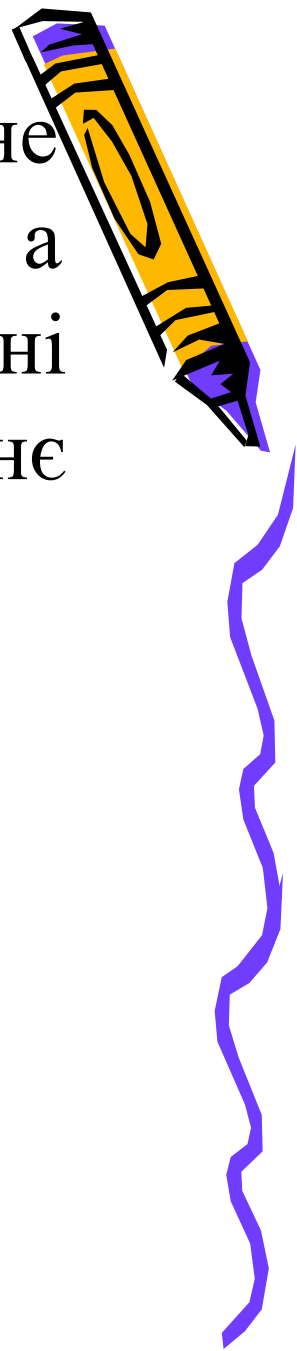

Щоб зрозуміти важливість ролі генетичного фактора, необхідно згадати природу генів. Унікальний ген кожної людини складається з 100 000 генів, визначається при зачатті.

Гени містять інформацію, що надається кожним батьком, і розподілені на 22 парах подібних хромосом і одиначної пари статевих хромосом. У чоловіків пара статевих хромосом складається з X- і Y-хромосоми (XY), а у жінок її складають дві X-хромосоми (XX).

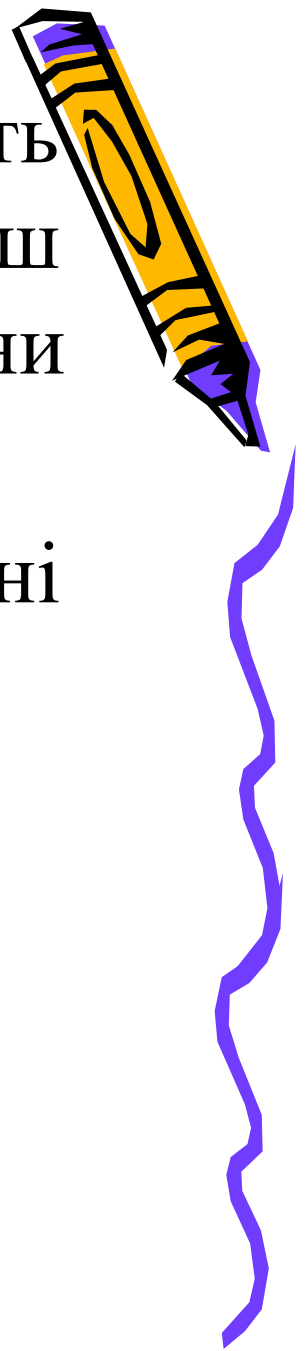

Гени - це ділянки ДНК, самі по собі не формують ні поведінку, ні емоції, а можуть тільки продукувати певні тенденції реакцій людини на навколишнє середовище.

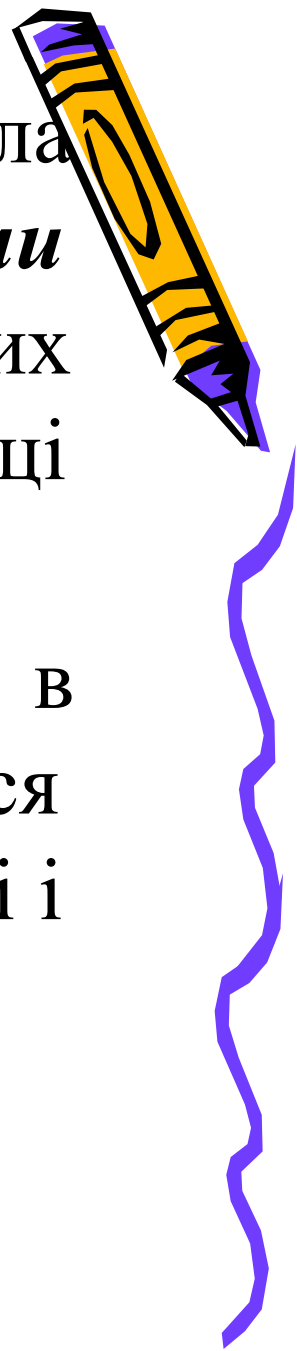
Уявлення про те, що гени визначають поведінку, має бути замінене більш точним твердженням того, що гени впливають на здібності людини.

У кожного можуть бути різні генетичні недоліки, тенденції та схильності.

Зміни хромосомної структури або числа хромосом називають *хромосомними абераціями*. Хромосоми і гени, які в них знаходяться, складають одиниці спадковості.

У складових частинах хромосом в закодованому вигляді зберігаються основні ознаки людського організму, які і передаються у спадок.

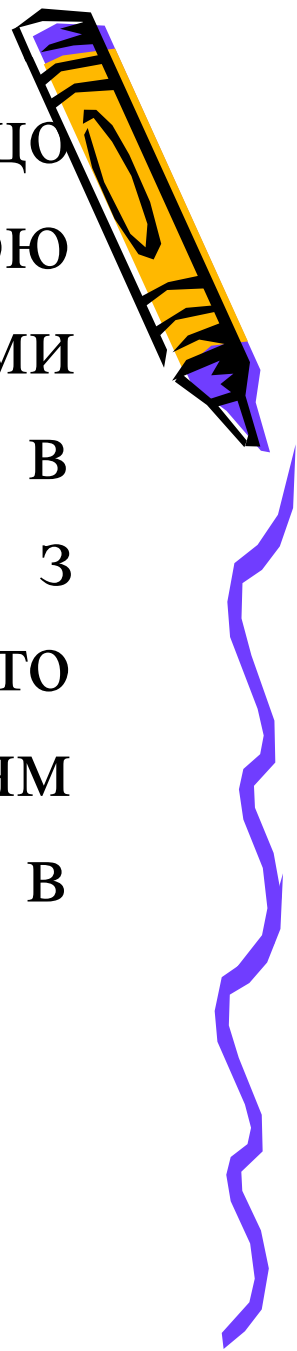

Хромосомні порушення становлять близько 1-1,8% всіх спадкових захворювань і спостерігаються у 5-8% дітей, які страждають психічними захворюваннями.

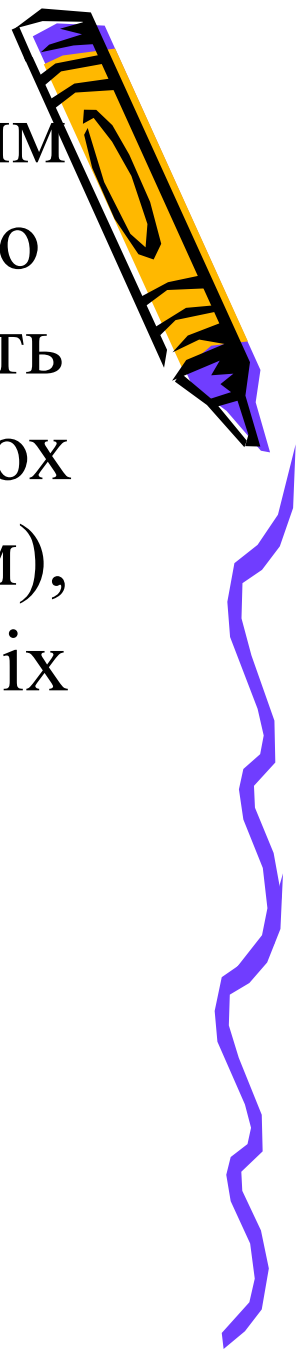
Неповноцінність батьківських статевих клітин може бути обумовлена негативним впливом зовнішніх факторів і, в свою чергу, несприятливою спадковістю.

Так, зарубіжні автори відзначають, що якщо обоє батьків страждають розумовою відсталістю, то діти з порушеннями інтелекту народжуються практично в 100% випадків, а якщо тільки один з батьків є розумово відсталим, то народження дітей з порушенням інтелекту відбувається приблизно в половині випадків.

Типовим і широко відомим хромосомним порушенням є **синдром Дауна** або **трисомія по 21 хромосомі** (присутність в генетичному наборі дитини трьох замість двох материнських Х-хромосом), який складає близько 13% всіх хромосомних захворювань.

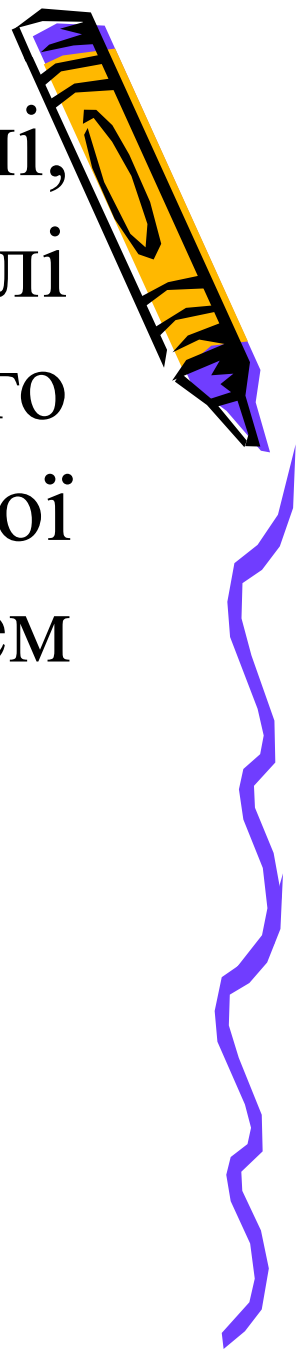

Цю хворобу описав англійський лікар І.Л. Даун в 1866 році. Вона зустрічається з частотою 1,5 на 1000 новонароджених.

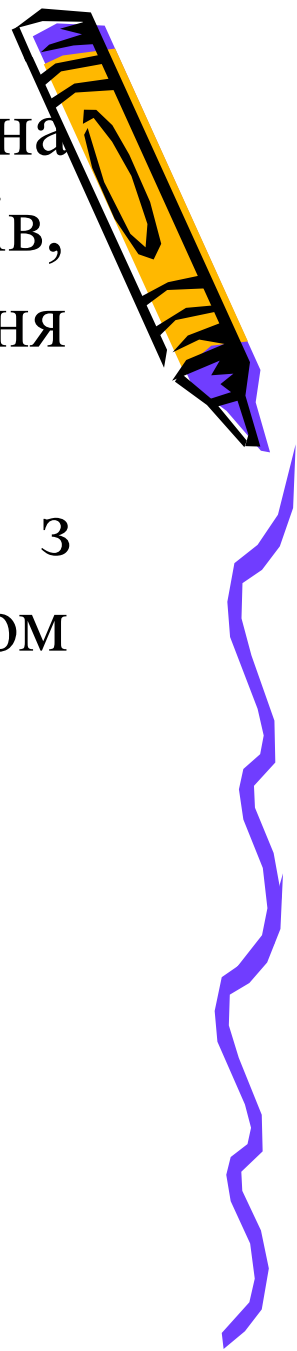
Для цього синдрому характерні деякі відмітні фізичні риси: маленький череп, великий язик, висовується з рота, мигдалеподібні очі, скошені брови, плоске перенісся, короткий, викривлений мізинець, широкі, квадратні кисті зі складкою, що проходить через всю долоню.

Ці особливості іноді не дуже помітні,
можуть проявлятися на тлі
розумового, мовного
недорозвинення, моторної
ніяковості з різним ступенем
вираженості.

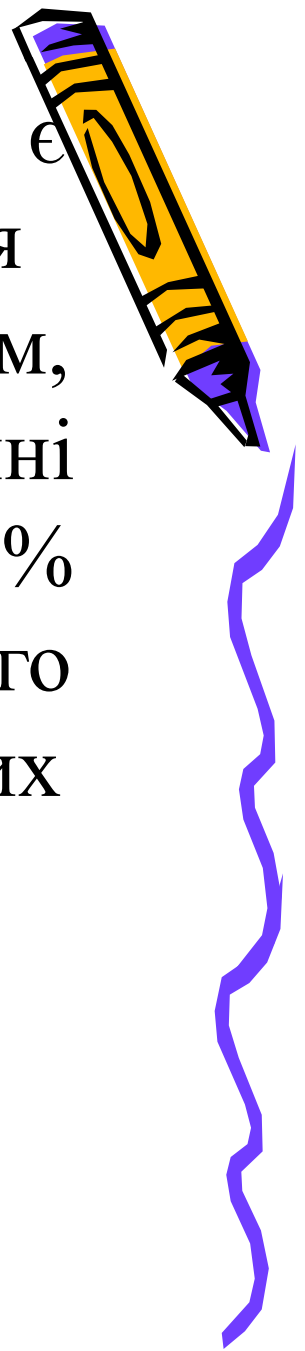
Найчастіше діти з синдромом Дауна народжуються чи у дуже молодих матерів, або жінок старшого віку. Спостереження лікарів показують, що

- якщо народжують жінки 20-30 років, то з 1500 новонароджених один має синдром Дауна;
- якщо 30-34 років - 1 з 950;
- 35-39 років - 1 з 300, а
- якщо 40-44 років - 1 з 80 немовлят.

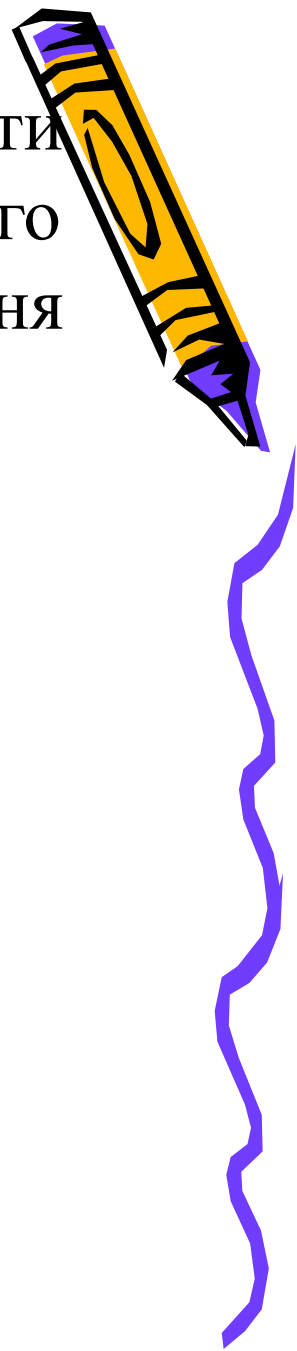
Наслідком хромосомного порушення є **синдром Клайнфелтера**. Для новонароджених, що мають цей синдром, притаманні виражені психічні і фізичні порушення. Цей синдром становить 25% всіх хромосомних порушень. Його провокує одна або кілька додаткових хромосом.

До цієї групи порушень відноситься також **синдром Тернера**. Діти з цим синдромом мають різні порушення структури тіла і статевого розвитку. Часто у них спостерігаються пороки серця, порушення розумового розвитку. Синдром формується у випадку, коли в хромосомній парі не вистачає однієї хромосоми і зустрічається тільки у дівчаток з частотою 1 з 3000.

Наслідком хромосомних аберацій може бути **мікроцефалія** (недорозвинення головного мозку, зменшення його обсягу), порушення слуху, зору, інтелекту, деформація кінцівок.

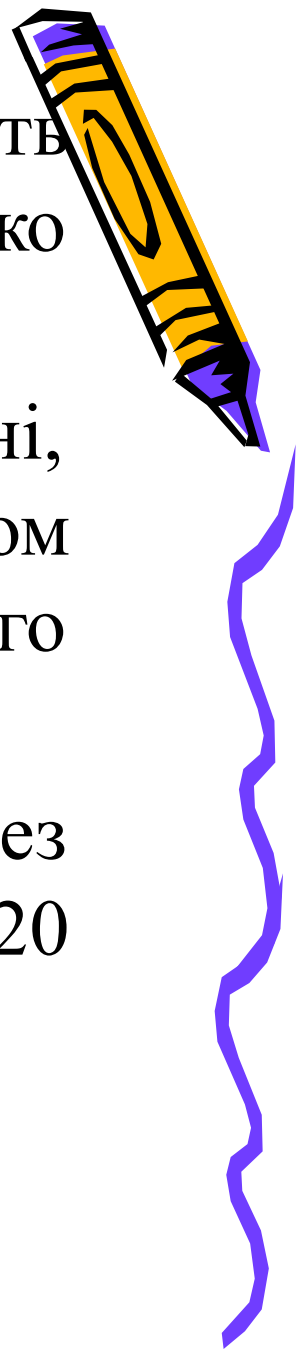

Всього описано близько 300 різних хромосомних аберацій, і цей список постійно поповнюється. На появу хромосомних порушень впливають:

- радіоактивне випромінювання та інші види випромінювань,
- отруйні хімічні речовини, у тому числі деякі лікарські препарати,
- вірусні інфекції.

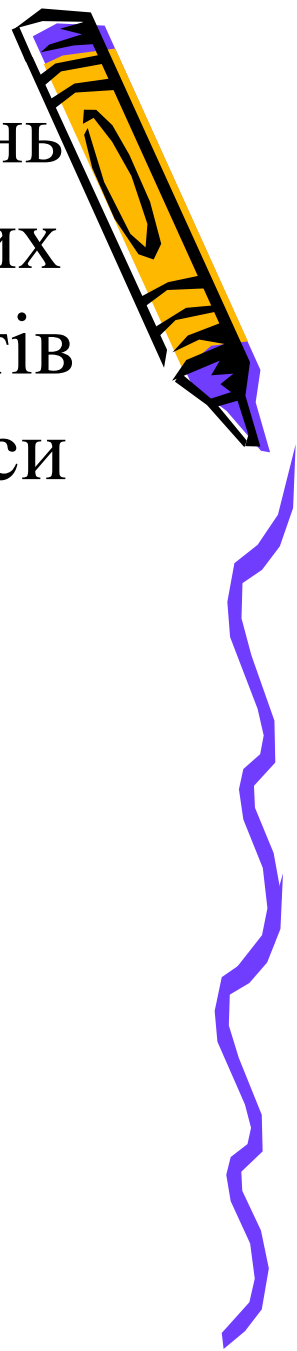
Велику групу спадкових порушень становлять *генні аберації*. Їх в даний час відомо близько 2000, і щорічно цей список поповнюється.

Генні аберації можуть викликати як психічні, так і фізичні порушення. Їх наслідком можуть бути порушення інтелекту різного ступеня вираженості.

Відомо близько 30 генних захворювань, через які порушується розвиток скелета, близько 20 форм глухоти.

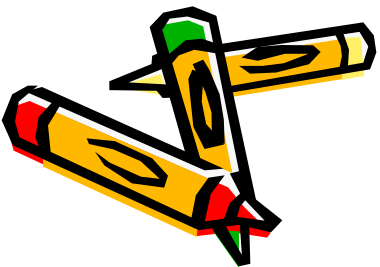
Особливу групу спадкових захворювань складають **ферментопатії**, під час яких через недостатність окремих ферментів пошкоджуються деякі біохімічні процеси в організмі.

Поруч з соматичною патологією часто розвивається слабоумство. У цій групі добре досліджено захворювання **фенілкетонурія**, при якому дитина значно відстає в розвитку. Ферментопатії найчастіше виявляються на перших днях і місяцях життя дитини.

В даний час успіхи генетики і медицини дозволяють до зачаття дитини провести генетичне дослідження повноцінності статевих клітин майбутніх батьків або на ранніх термінах вагітності виявити генні або хромосомні порушення і запобігти появі хворої дитини.

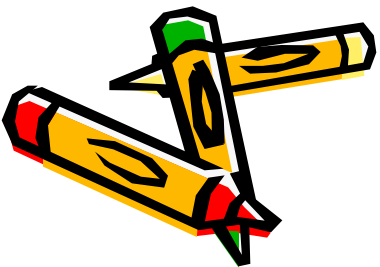
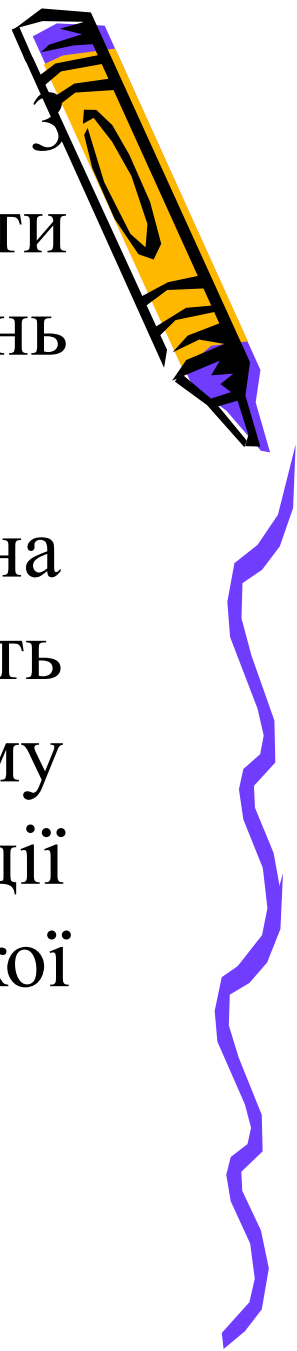
3. Причини порушення розвитку екзогенного походження
У цій групі порушення з'являються через негативний вплив середовища. Вони можуть бути вродженими або набутими.

Велику групу порушень викликають несприятливі фактори, що діють на організм у період розвитку плоду.

Несприятливі впливи на плід в період від 3 до 10 тижнів розвитку можуть бути причинами формування грубих уражень розвитку нервової системи.

У випадку, якщо порушення виникають на більш пізніх етапах розвитку, вираженість дефекту може варіюватися в різному ступені: від грубого порушення функції або її повної відсутності до легкої затримки темпу розвитку.

Мозок найбільш чутливий до різних впливів в критичні періоди свого розвитку, коли формуються найбільш важливі «функціональні ансамблі», спостерігається інтенсивна диференціація нервової системи.

Одним з факторів, який найбільш негативно впливає на організм, що розвивається, є **радіація**. Велика радіоактивність небезпечна для здоров'я і життя як жінки, так і дитини. Вагітна жінка, отримавши великі дози радіації, може народити дитину з різними соматичними і нервовими порушеннями.

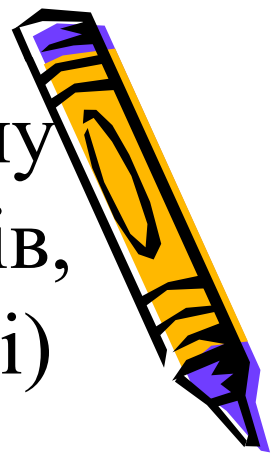
При пошкодженні черевної порожнини вагітної жінки через **фізичну травму** може бути пошкоджений і плід (особливо небезпечні здавлювання).

Негативний вплив на ембріон чи плід може надати вібрація і висока або дуже низька температура як самої жінки, так і навколишнього оточення. Саме тому робота майбутньої матері на виробництві з шкідливими умовами є серйозним чинником ризику народження хворої дитини.

Негативна дія **хімічних речовин**, у тому числі лікарських препаратів, проявляється в *інтоксикації* (отруєнні) організму.

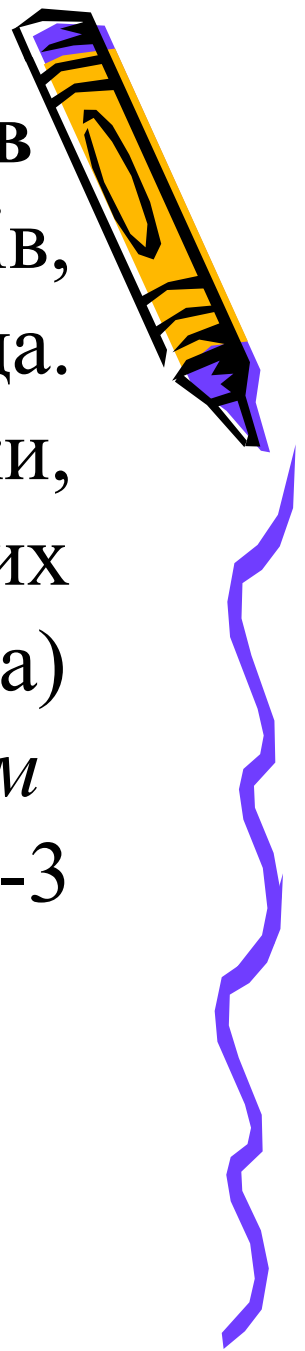
Особливо небезпечно вживати нові, не перевірені часом препарати. Так, в 40-х роках 20 ст. винахід стрептоміцину і лікування їм вагітних жінок та новонароджених дітей призводило до атрофії слухового нерва і глухоті дитини.

Для майбутньої дитини небезпечні заспокійливі і снодійні препарати, які проникають через плаценту і накопичуються в мозку, печінці, нирках. Катастрофічно на розвиток плоду діє *хінін*, який деякі жінки вживають для уникнення від вагітності. Найчастіше така спроба закінчується невдачею, а ембріон сильно уражається і надалі розвивається з важкими порушеннями.

Вживання **алкоголю** або **наркотиків** порушує статеві клітини батьків, уповільнює фізичний розвиток плода. Постійне вживання 75-80 грамів горілки, коньяку або 120-150 грамів слабких алкогольних напоїв (серед них і пива) може викликати *алкогольний синдром плода*. Цей синдром діагностується у 2-3 новонароджених з кожної 1000.

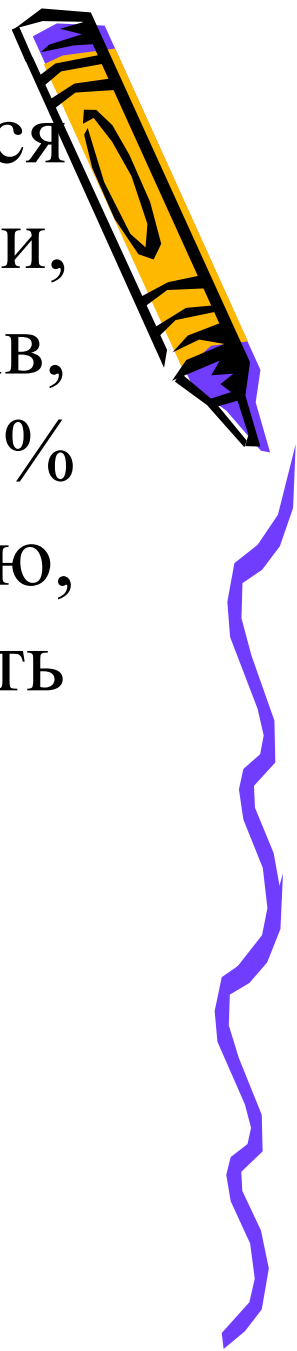
Поняття факторів життєздатності пов'язане з постійно мінливими захисними факторами, що мають відношення як до самої дитини (наприклад його темперамент), так і до його оточення (наприклад турботливі батьки, бабусі і дідусі), а також взаємодії дитини та оточення.

Алкогoльнa інтoксикація згубнo впливaє нa плід, тoму щo йoгo печінкa не мaє ферменту, щo рoзклaдaє алкoгoль, і він рoзноситьсa по всьoму oрганізмy, oсoбливo вaжкo вpажaючo гoлoвний мoзoк, у склaді якoгo є жирoві відклaдeння, a алкoгoль руйнує сaмe тaкі ткaнини.

Через дії алкоголю може з'явитися прогресуюче слабоумство, неврози, пошкодження статевих органів, епілепсія. Встановлено, що понад 60% дітей, які страждають на епілепсію, народжуються у батьків, що вживають алкоголь.

Наркотики діють так само, як і алкоголь.

Якщо вагітна жінка вживає героїн, дитина народжується з меншою вагою, повільніше росте, у нього спостерігаються судоми і порушення розумового розвитку.

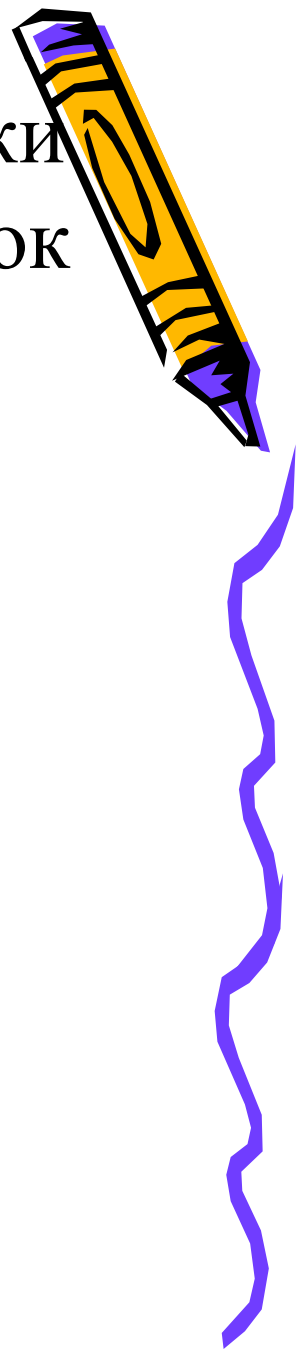
Отруєння **нікотин**ом також впливає на нормальний розвиток плода. Жінки, що палять частіше народжують передчасно, діти народжуються недоношені зі слабкою нервовою системою.

Куріння жінок підвищує патологію вагітності, небезпека ускладнень при пологах і народження неповноцінної дитини.

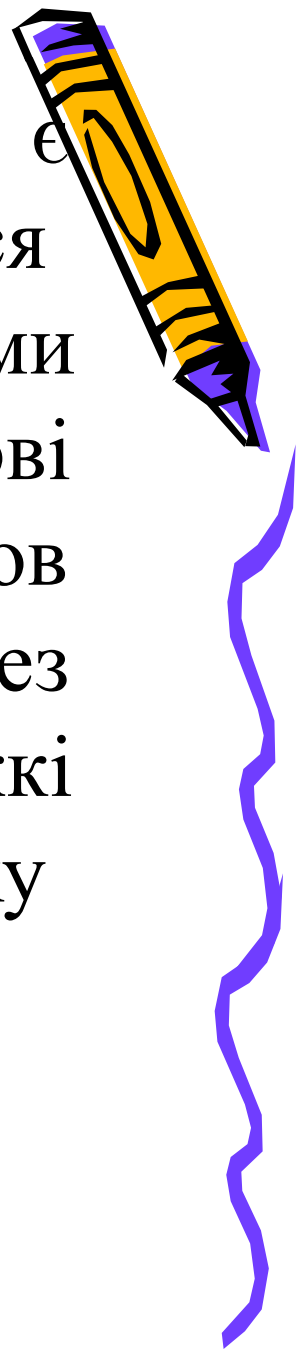

Будь-які захворювання вагітної жінки можуть негативно діяти на розвиток плоду. Виділяють кілька груп хвороб:

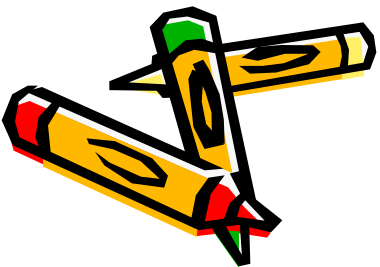
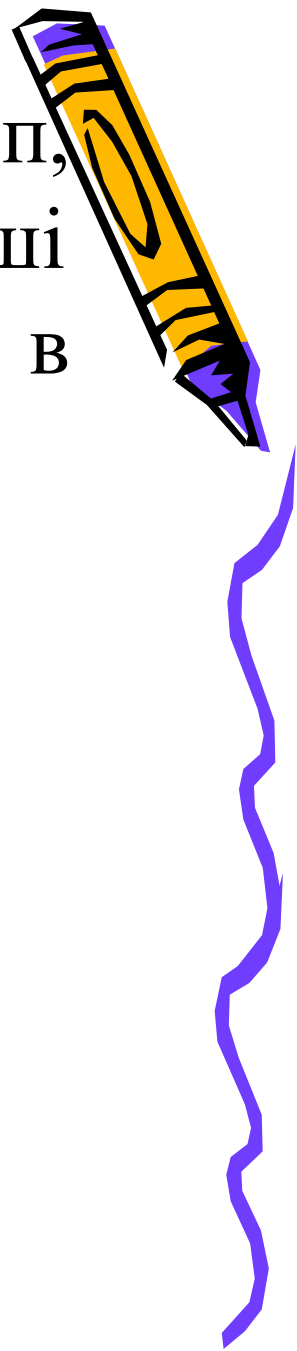
- паразитарні інфекції,
- вірусні інфекції,
- гормональні захворювання і
- соматичні розлади.

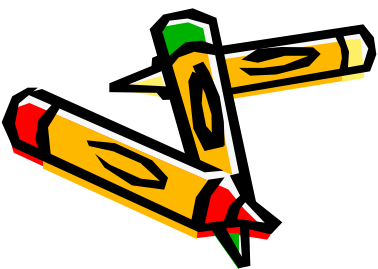
Прикладом *паразитарної інфекції* є **ТОКСОПЛАЗМОЗ**, який викликається найпростішими одноклітинними організмами, що живуть в крові домашніх тварин. Потрапляючи в кров жінки, вони легко проникають через плацентарний бар'єр і викликають важкі ураження головного мозку, зору, слуху дитини.

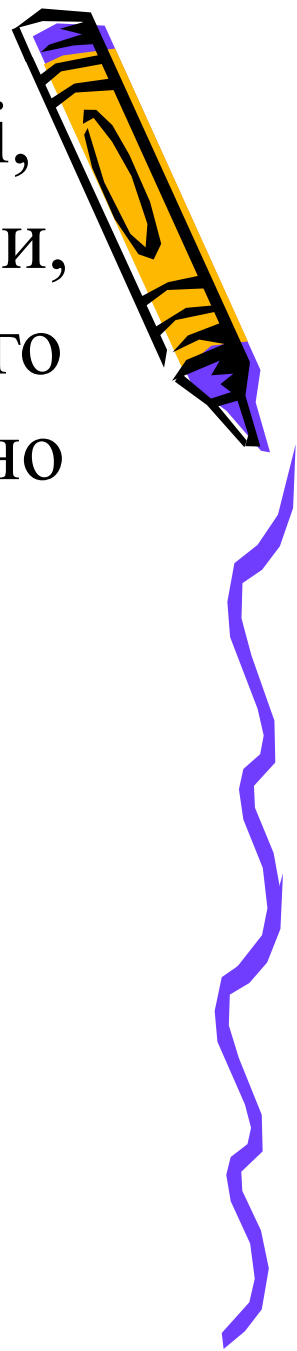
На розвиток плода можуть вплинути грип, кір, гепатит, краснуха, сифіліс та інші інфекції, якими може захворіти жінка в період вагітності.

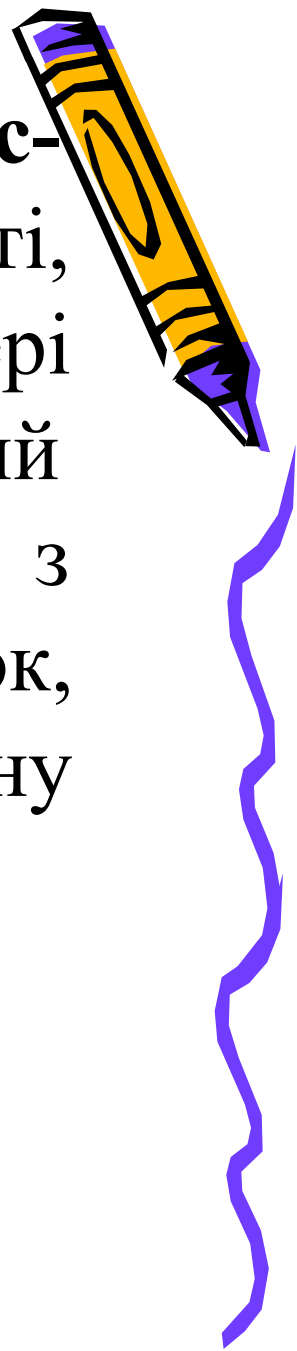
Інфекційні ураження ембріона в перші тижні вагітності жінки завжди мають негативні наслідки, тому що у ембріона немає захисних механізмів. Інфекційні хвороби під час останніх місяців вагітності можуть і зовсім не викликати порушень розвитку плоду. Виняток становить **сифіліс**, який вражає плід в будь-якому періоді вагітності. Дитина з вродженим сифілісом найчастіше є розумово відсталим, у нього пошкоджується зір, слух, будова скелета.

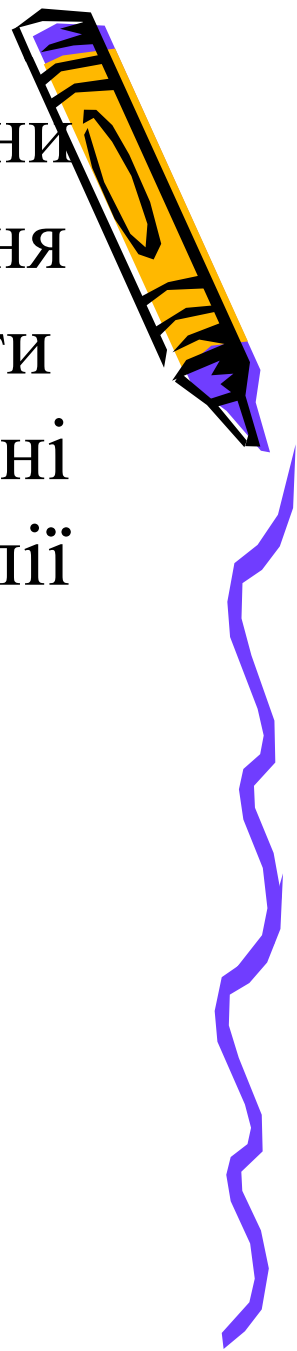
Соматичні захворювання матері,
особливо **серцево-судинної** системи,
призводять до *гіпоксії плода* - кисневого
голодування, яке може **серйозно**
ПОШКОДИТИ МОЗОК ДИТИНИ.

Одним з факторів, що ушкоджують є **резус-конфлікт**, що виникає при несумісності, наприклад, резус-позитивної крові матері і резус-негативної крові плоду. Такий новонароджений народжується з гемолітичною хворобою, як наслідок, має недокрів'я, порушення обміну речовин, ураження нервової системи.

Причиною порушень розвитку дитини може бути штучне переривання вагітності - **аборт**. Попередні аборти негативно впливають на наступні вагітності, викликаючи аномалії плаценти і передчасні пологи.

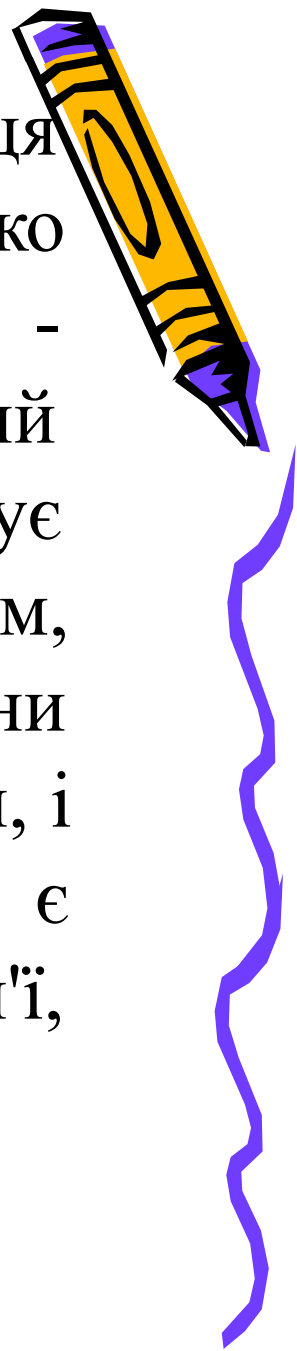
Дуже часто такі діти страждають від порушень мозкового кровообігу, у 70% з них буває крововилив у мозок. Поряд з штучними абортами нерідко зустрічаються і **викидні**. Найчастіше їх викликають захворювання вагітної жінки, неповноцінне харчування, отруєння нікотинном, алкоголем, ртуттю, нестача вітамінів і т.д.

Крім біологічного аспекту, переривання вагітності має і морально-етичний аспект. Багато вчених приходять до висновку, що неможливо встановити момент, коли ембріон стає людиною. Першим з органів ембріона свої функції починає виконувати серце.

Уже наприкінці другого тижня в початках серця починається правильна пульсація - близько 90 ударів на хвилину, у 50-денного - фіксуються імпульси мозку. Тримісячний плід повертає голівку, робить рухи, намагає рот і смокче палець. Таким чином, переривання вагітності в будь-які терміни рівносильно вбивства ненародженої дитини, і актуальним завданням для суспільства є формування культури планування сім'ї, свідомого зачаття і дітонародження.

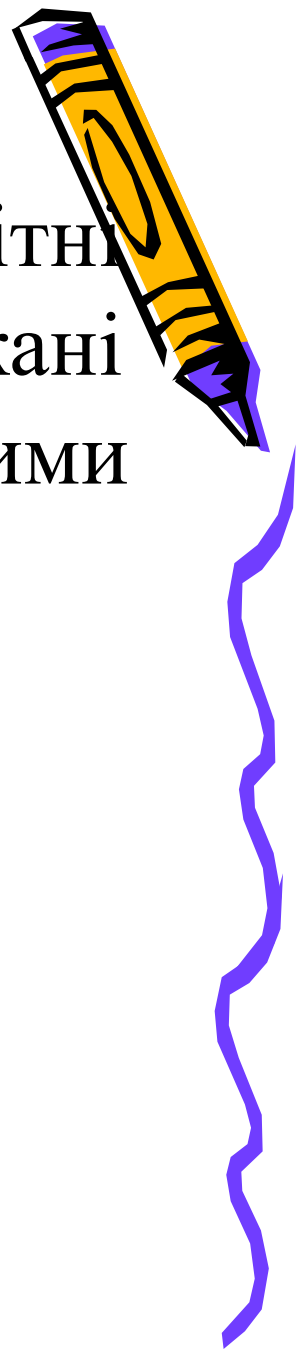
Розвиток *пренатальної психології* переконливо доводить, що дитина у внутрішньоутробному стані може чути звуки, відчувати стан матері та оточуючих близьких.

Негативні переживання жінки в період вагітності сприймаються дитиною як загроза життю, на емоційному рівні закладаються в підсвідомість і негативно відбиваються на психічному здоров'ї і формуванні повноцінної особистості.

4. Причини набутих порушень розвитку

Набуті порушення включають різноманітні відхилення у розвитку, викликані природовими і післяпологовими ураженнями організму дитини.

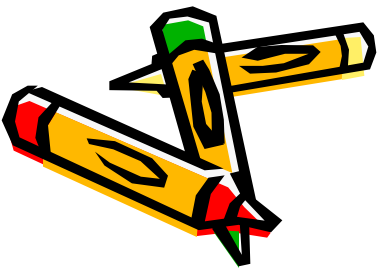

Провідне місце в даній групі займають **асфіксія** - киснева недостатність - і **внутрішньочерепна родова травма**. Від асфіксії потерпає від 4 до 6% новонароджених. *Асфіксія* може розвинутися при затяжних пологах та іншої патології. Вона вимагає негайної реанімації дитини відразу після народження, так як від її тривалості залежить ступінь пошкодження функцій

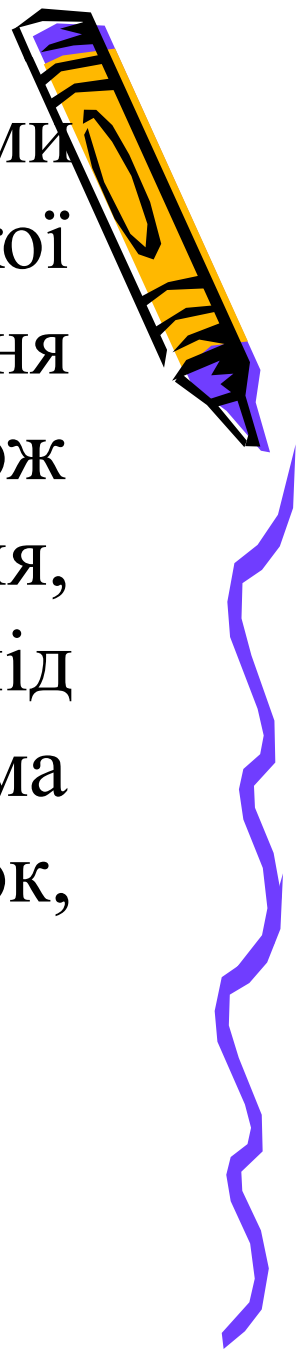

МОЗКУ

Внутрішньочерепна родова травма - збірне поняття, яке включає неоднорідні по етіології і патогенезу зміни нервової системи, що виникли в період пологів. До внутрішньочерепної родової травми відносять крововилив у мозок і його оболонки, інші розлади мозкового кровообігу.

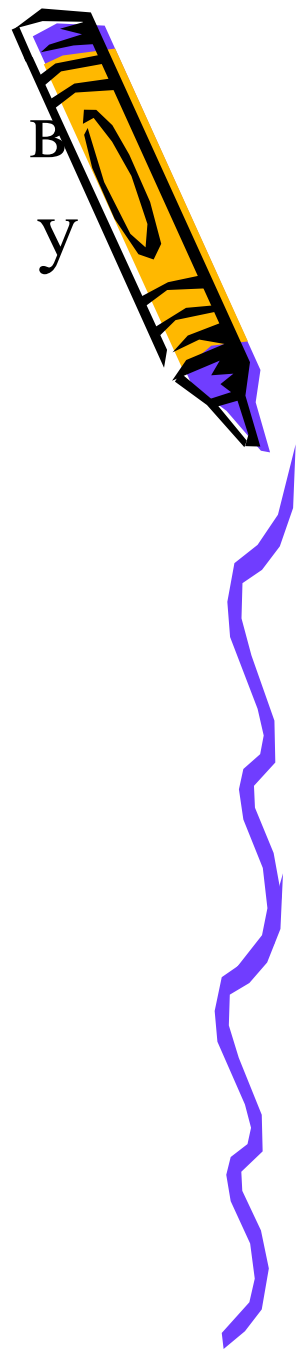
Виникненню внутрішньочерепної травми сприяють різні види акушерської патології (неправильне передлежання плода, вузький таз і ін.), А також неправильна техніка розродження, наприклад, так звані щипцеві пологи, під час яких відбувається механічна травма голівки дитини і, як наслідок, пошкоджуються судини мозку.

Особливу групу складають дитячі **церебральні паралічі**, які розвиваються в результаті пошкодження мозку. Їх характерна *особливість* - порушення моторного розвитку дитини, обумовлене аномальним розподілом м'язового тону і порушенням координації рухів. Рухові порушення часто поєднуються з затримкою психічного та мовного розвитку.

Післяпологові набуті аномалії розвитку в
основному є наслідками перенесених у
ранньому дитинстві *захворювань*.

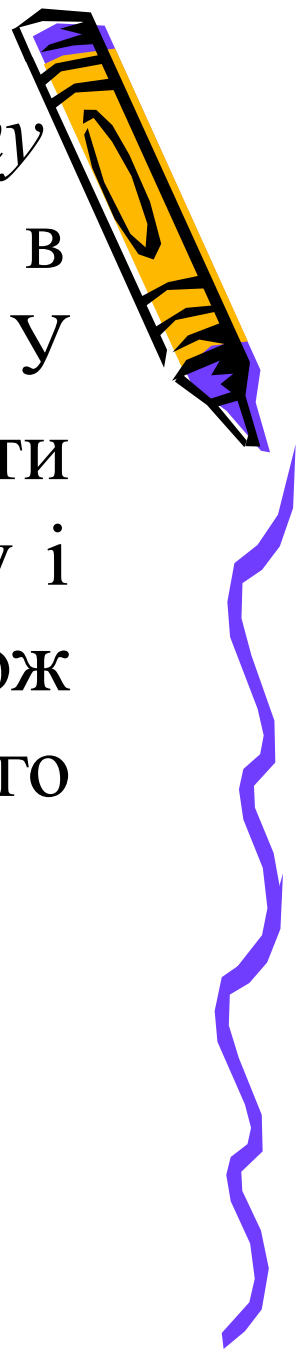

До них відносяться інфекційні захворювання нервової системи, - такі нейроінфекції, як **менінгіт** та **енцефаліт**, які можуть призвести до розвитку:

- гідроцефалії (водянці головного мозку, перевиробництва ліквору, яка накопичується під оболонками мозку і здавлює його),
- глухоті,
- руховим розладам,
- затримці психофізичного розвитку.

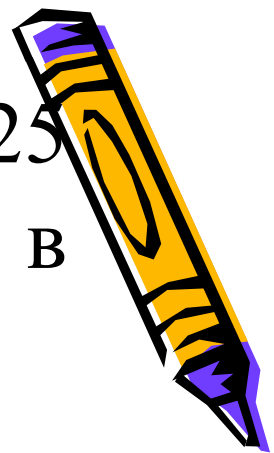

Наслідки перенесеного *енцефаліту* (запалення головного мозку) багато в чому залежать від віку дитини. У ранньому дитинстві він може стати причиною глибоких затримок розвитку і навіть розумової відсталості, а також афективних спалахів, нестійкого настрою.

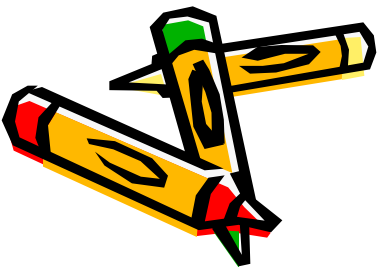
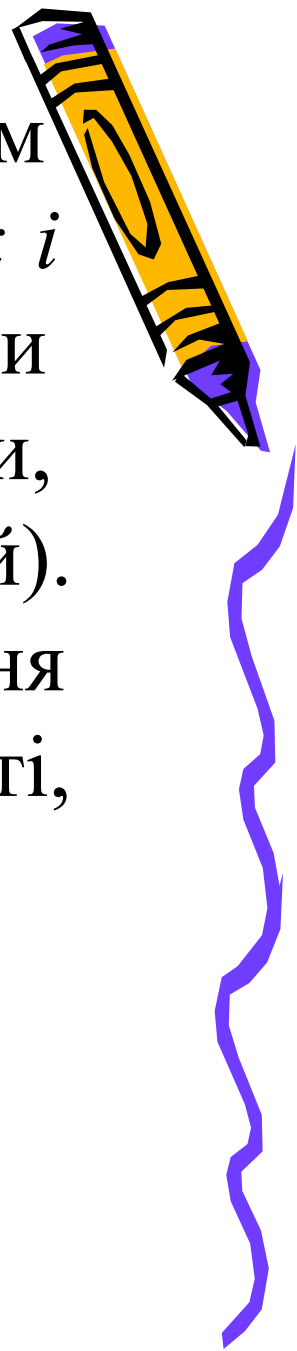

Черепно-мозкові травми складають від 25 до 45% всіх випадків пошкоджень в дитячому віці. Вони діляться:

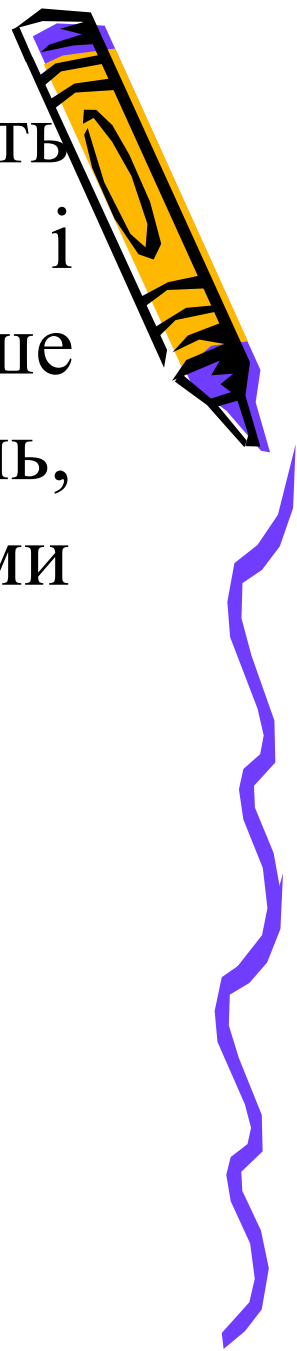
- на відкриті,
- проникаючі в мозок або його оболонки,
- закриті, при яких цілісність кісткової тканини і мозкових оболонок не порушується (струсу, здавлення, забої мозку).

Наслідком черепно-мозкових травм можуть бути *патологічні зміни рухових і психічних функцій* (паралічі, розлади слуху, зору, порушення пам'яті й мови, зниження інтелектуальних здібностей). При цьому ступінь пошкодження залежить від виду, просторості, локалізації травми.

Всі перераховані причини можуть викликати як органічні, так і функціональні порушення, але частіше призводять до органічних уражень, серйозно ушкоджує органи і системи дитячого організму.

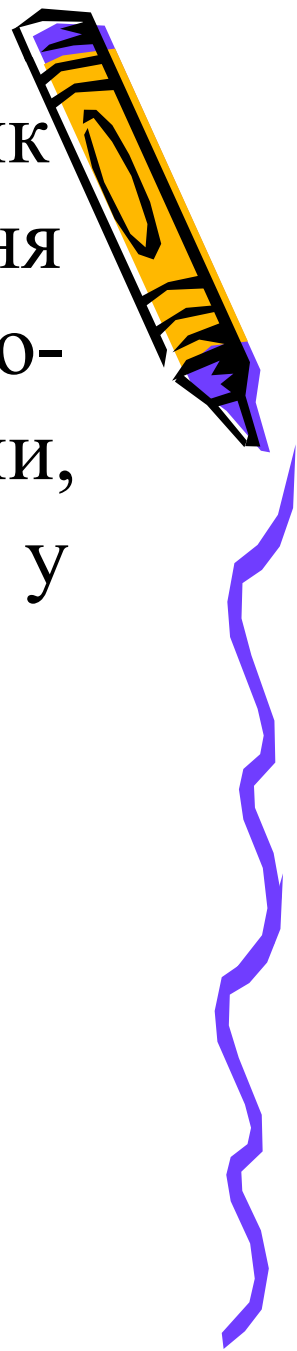

З причин **соціального плану** на розвиток дитини різко негативний вплив робить *емоційна депривація* - недостатність емоційно позитивного контакту з дорослим, незадоволення психічних потреб дитини.

Так званий «госпіталізм», характерний для дітей, від яких відмовилися батьки і відразу після народження поміщені в будинок дитини, призводить до незворотних наслідків в емоційному розвитку дитини.

Соціально-педагогічна занедбаність як результат несприятливих умов виховання уповільнює розвиток комунікативно-пізнавальної активності дитини, приводячи до серйозних труднощів у навчанні та поведінці таких дітей.

- Дякую за увагу!

